

Teckningar, Måleri & Grafik

Lorenz B. Hatt Konsthandel
Katalog I

Teckningar & Måleri • 1–16
Grafik • 17–29

Verken är som regel inramade, ofta med passepartout, även då detta inte framgår av beskrivningarna.

Pris markerat med * innebär att verket kan köpas utan ram (men inklusive ev. passepartout) till ett 800 KR lägre pris.

Omslaget återger nr 22, Masreliez.

Lorenz B. Hatt Konsthandel
Odengatan 23^{IV}, 114 24 Stockholm
0708-14 08 88 | info@hatt.se
www.hatt.se

Lorenz B. Hatt

KONSTHANDEL

Katalog I

STOCKHOLM 2010

I.

JOHANN PHILIP LEMKE
(Nürnberg 1631–Stockholm 1711)

Karolinska soldater.

Studie i rödkrita. Senare påskrift: »Lembke fec[it].» 14 × 18 cm. Senare montering på papper med målade ramlinjer.

PROVENIENS: Emil Hultmark, Stockholm.

9000 KR*

☛ Lemke var tysk och hade efter sin första konstnärsutbildning i Hamburg, Haarlem och Nürnberg vistats i Rom och Venedig under 20 år. Han inkallades till Sverige som bataljmålare av Karl XI, troligen på initiativ av Ehrenstrahl, och ankom hösten 1683. Lemkes främsta uppdrag kom att bli bataljmålningarna över Karl X Gustavs och Karl XI:s fälttåg (Drottningholm), utförda i nära samarbete med Erik Dahlberg.

Börje Magnusson betecknar Lemke som »en av de få tecknarna av konstnärlig rang i det svenska 1600-talet». Många av hans teckningar – ofta i rödkrita som här – är detaljstudier för bataljmålningar. Vissa av dem uppvisar krigets grymma verklighet med fallna och sårade motståndare. I denna harmoniska teckning ser vi tre unga soldater, en av dem med en trekantig karolinsk hatt – *tricorne* – under armen. När vi efter det första intrycket flyttar tanken från soldatlivet till konstnärens verkstad inser vi att det troligen är flera studier av samma gosse. Och staven i hans hand är antagligen ett stycke enkel ateljérekvisita, som konstnären i sin målning kunde ersätta med lämpligt redskap eller vapen.

En snarlik teckning har bevarats som *contre-épreuve* i Nationalmuseum (19,7 × 12,2 cm, NM 157/1866:218). Den föreställer troligen samma modell och har tillhört Nicodemus Tessin d.y. och Carl Gustaf Tessin.

2.

JOHAN TOBIAS SERGEL
(1740–1814)

Ärkeängeln Mikael.

Studie i rödkrita. 23,6 × 17,5 cm.

PROVENIENS: Emil Hultmark, Stockholm.

18 000 KR*

☛ Ärkeängeln Mikael var ett ämne som sysselsatte Sergel då han efter sin hemkomst till Sverige arbetade med en monumentalbyst av Gustav Vasa, som på bröstet bär en medaljong med detta motiv. I denna skiss återges ärkeängeln i rätt nära anslutning till Guido Renis målning från 1636, som Sergel kan ha sett på plats i Rom. Dock med tillägg av skölden, som ängeln även bibehåller i skulpturens slutliga utformning.

Ludvig XVI hade beställt porträttbyster av Gustav Vasa och Gustav II Adolf när Sergel befann sig i Paris 1779, på hemresa till Sverige efter sina många år i Rom. Gustav Vasa var riddare av den franska Mikaelorden, varför det ansågs lämpligt att bysten skulle bära detta ordenstecken. Bysterna förelåg färdiga i gips senast 1785, men tiderna var då inte längre gynnsamma för konstleveranser till Frankrike. Istället sändes 1791 versioner i marmor som fredsgåva till Katarina II. Kejsarinnan blev så förtjust att hon för andra gången inbjöd Sergel att komma till Ryssland för att avporträttera henne. Gustav III var långt mindre intresserad av att låta Sergel göra en sådan resa och avstyrde planerna.

3.

LOUIS MASRELIEZ

(Paris 1748–Stockholm 1810)

Apollo och Marsyas.

Kolteckning på papper, spår av rödkrita. 42,5 × 65 cm.

PROVENIENS: Christoffer Eichhorn (nr 1299) | Emil Hultmark | Carl David Moselius.

LITTERATUR: Carl David Moselius, *Louis Masreliez* (1923), s. 77–78 & 211 (nr 17), avbildad s. 77. Moselius upptar teckningen som nr 17 i sin förteckning över ett urval (89 st.) av Masreliez' fria kompositioner, av vilka endast 5 anges vara i privat ägo. »Mellan palmer står Apollo med lyran, pekande på den bundne Marsyas, som flås av satyrer, t.h. grupp av nymfer, dryad och flodgud.»

UTSTÄLLD: Stockholm, Nationalmuseum, *Louis Masreliez*, februari–mars 1949, kat. nr 29. 28 000 KR*

«Dessa fria kompositioner, som till större delen stamma från Masreliez' rikaste år, hör till det yppersta i hans produktion, ja, i vår svenska konst överhuvud och äga, jämte sitt stora och omedelbara skönhetsvärde, även ett mänskligt uttrycksvärde av rang», skriver Moselius. Han daterar *Apollo och Marsyas* till början av 1770-talet: »Även från de första åren i Italien, från Bologna-perioden m.a.o., har Masreliez lämnat efter sig ett tillräckligt stort antal teckningar, för att vi utan alltför stor svårighet skola kunna rekonstruera gången av hans utveckling. Formen blir under dessa år fastare och mera genomarbetad, stilen fylligare, tyngre och mer plastisk. Den franska karaktären får dessutom vika för en alltmera italiensk hållning. Det är uppenbart att Carraccierna, med sin på anatomisk kunskap rika konst, väsentligt stimulerat Masreliez' intresse för och studium av den nakna människogestalten. Strax från början av 1770-talet stannar Apollo och Marsyas, som redan äger den nya tonen, men ännu bevarat en viss ungdomlig vekhet och grace.»

4.

LARS JACOB VON RÖÖK

(Stralsund 1778–Stockholm 1867)

La Poretta.

Blyertsteckning med motiv från norra Italien. Svagt synlig signatur i nedre vänstra hörnet: »Röök». Påskrift a tergo: »La Poretta af Röök». 13,5 × 19 cm. I en förgylld svensk ram från slutet av 1700-talet med lätt gröntonat glas. 7500 KR

«Hovmannen och amatörkonstnären, sedermera hovintendenten vid Kongl. Museum Lars Jacob von Röök reste flera gånger till Italien för studier och i

tjänsten. Han studerade bl. a. landskapsmåleri i Rom 1820–24 och utgav efter hemkomsten en illustrerad reseskildring, *Anteckningar under en resa på Sicilien år 1823, af en svensk*.

Källorna i Poretta är kända sedan antiken och ligger i Emilia Romagna nära Bologna. Denna teckning kan ha tillkommit i mitten av 1820-talet när Rök tjänstgjorde i förvaltningen av Galliera, kronprinsessan Josefinas hertigdöme nordväst om Bologna. Flera blyertsteckningar av Rök från området finns bevarade i Uppsala universitetsbibliotek, däribland en, i samma storlek som här, som föreställer »Les Bains de la Poretta».

Rök var en originell person som förblev fast rotad i den gustavianska eran. Däremot hade han en tämligen romantisk konstsyn, ogillade de pågående utgrävningarna av antikens lämningar och föredrog att betrakta monument omgivna eller delvis täckta av växtlighet. Vid ett besök i Canovas studio blev han visad skulpturer i dramatiskt fackelsken av konstnären själv. 1830 återvände Rök till Sverige och blev ansvarig för Kongl. Museum i Stockholm. Han lät strax murgröna täcka vissa statyer och gav fackelbelysta visningar med musikackompanjemang för utvalda gäster. Ett offentligt museum var dock ett främmande begrepp för honom, och han ansåg det naturligt att skydda samlingarna genom att hindra allmänhetens tillträde. Med tiden blev den gamle hovmannen en allt större anakronism och till slut avgick han, bibehållande endast värden av Oskar I:s privata samlingar.

»Hofmannens pretiösa manér behöll han alltid. Då han under en av sina resor fick på en gästgivaregård hålla till godo med overt af hållkarlen, svarade han: ›Calmera er, min herre, annars – säger jag er en sottise›. [...] Gerna omtalade han, hurusom han under en af sina resor i Italien öfverfölls av rövare, som stordade diligensen, hvori han åkte, det öfriga diligenssällskapet gaf sig, men R drog sin värja. ›Hvad gjorde då rövvarne?› frågade man – ›Jo, de togo den ifrån mig›, blef R:s uppriktiga svar».¹

1. Otto Sjögren i *Svenskt Biografiskt lexikon*, Ny följd, 9 (1883), s. 268.

5.

JOHAN GUSTAF SANDBERG

(1782–1854)

Porträtt av skulptören Bengt Erland Fogelberg (1786–1854).

Olja på duk. Signerad: »Sandberg». Skrivet a tergo på en etikett: »B. E. Fogelberg sign. Sandberg». 27,5 × 22,5 cm. Förgylld originalram.

PROVENIENS: Troligen i konstnärens ägo till åtminstone 1831. | C. F. Lindberg, Stockholm 1898.

ARKIV: Svenska porträttarkivet, Nationalmuseum, 1937:1909.

UTSTÄLLD: Stockholm, Konstakademien 1822 (troligen).

48 000 KR

¶ Konsthistorien rymmer många ungdomliga opponentrörelser. En sådan ägde rum på 1810-talet då Johan Gustaf Sandberg, Bengt Erland Fogelberg och Johan von Breda gjorde uppror mot de gammalmodiga undervisningsmetoderna på Konstakademien genom att 1814 bilda Sällskapet för konststudium och anordna en fri modellskola.

I detta betydelsefulla vänporträtt möts två av rörelsens huvudpersoner, skulptören Fogelberg porträtterad av målaren Sandberg. Det är ett intensivt ungdoms-porträtt av Fogelberg som utfördes innan han 1820 lämnade Sverige för att efter ett år i Paris bosätta sig i Italien. Vid denna tid bodde vännerna i samma hus på Norrmalm, f.ö. samma byggnad där Per Henrik Lings undervisningsanstalt för gymnastik och fäktkonst var belägen.¹

I Statens porträttsamling på Gripsholm finns en mindre replik av porträttet, daterad 1831.² Den torde ha varit förlaga till Sandbergs porträtt av Fogelberg i planschverket *Galleri af utmärkta svenska lärde, vittnerhetsidkare och konstnärer från Gustaf I:s tid till närvarande tid* (Stockholm [1835]–42).³ Sandberg diskuterar projektet och nämner föreliggande porträtt i ett brev till Fogelberg redan 1827: »Jag håller nu på att måla mina samtida skickligaste artister, musici och lärda i samma format som det portrait [av dig] jag målade innan du reste. Forsell har i tanke att gravera dem».⁴

De tre upprorsmännen framträder även i ett välkänt gruppporträtt av Sandberg från 1815, hans finaste arbete i genren. Tavlan utstrålar »förtäad stämning av Sturm und Drang»⁵ och föreställer de sammansvurna inbegripna i ett allvarligt samtal, förenade likt grekiska krigare emot etablissemangets tyranni.

1. Jens Lorenz Beeken, *Dagbog, paa en Reise i Sverrig* [1818], Kjøbenhavn 1820, s. 79. | 2. 23 × 18 cm. Gripsholm nr 1975. Mauritz Beijerstein, *Johan Gustaf Sandberg 1782–1854* (1928), kat. nr 111. | 3. Porträttlitografin av Fogelberg, nr 94, är daterad 1840 och uppges i texten felaktigt vara utförd efter ett original av Södermark. Misstaget beror antagligen på att just Södermarks porträtt följer som nr 95. | 4. Citerat efter Beijerstein s. 103. | 5. Sven Erik Noreen i *Svenskt konstnärslexikon*, 5 (1967), s. 34.

*En tidigare odokumenterad studie från Höckerts
Lapplandsresa sommaren 1850*

6.

JOHAN FREDRIK HÖCKERT
(1826–1866)

Samepojke. Porträtt.

Olja på duk. Ristad egenhändig datering: »Arjeplog 2/7 1850». 28 × 19 cm. Duken fäst på spännram med nubbs längs kanterna. Intygad av Gustaf Jaensson a tergo.

PROVENIENS: Troligen sterbhusauktionen efter konstnären 1866.

40 000 KR

¶ Genom sin lappländska resa sommaren 1850 blev Höckert den förste svenske konstnär av betydelse att skildra natur och folkliv i Lappland. Idén skall han ha fått från botanisten Nils Johan Andersson som färdats i området flera år tidigare. Höckert reste under ett par veckor i slutet av juni och början av juli från Skellefteå över Arvidsjaur, Arjeplog och Lövmock till Kvikkjokk. I en kort, anonymt publicerad reseberättelse uppräknar han köld, solhetta, hunger, trötthet och »milliarder menniskoelskande myggor» som sina reskamrater. En tröst i sammanhanget var det nyfikna intresse lokalbefolkningen visade hans arbete, och deras villighet att stå modell för honom.¹

Höckert medförde ett digert skissmaterial från sin resa, men endast några enstaka små målningar, av vilka detta porträtt av en anonym samegosse är den tidigast daterade. En annan målning, föreställande samepojken Lars Petter Sjulen Bartni, är daterad Arjeplog den 4 juli.²

Folklivsskildringar låg i tiden. På Konstakademiens utställning våren 1850 såg Höckert, nyss hemkommen från Tyskland, danska och norska bondelivstavlor, landskap av Dahl, Gude och Skovgaard samt svenska landskap och bondegenrer från Blekinge, Värmland, Ångermanland och Dalarna. Det inspirerade honom att under 1850-talet göra samernas liv och miljö till sin egen speciella nisch. Med utgångspunkt från teckningar, föremål och intryck från sin resa målade han i Paris flera lappländska motiv och fick stora framgångar. Till hans främsta verk hör *Lappkapellet* som färdigställdes 1855, belönades med guldmedalj på världsutställningen samma år och inköptes av franska staten. Målningen har senare (1951) kommit till Norrköpings museum.

I äldre skildringar och gravyrer från Lappland stod som regel dräkten, det etnografiska och det kuriösa i centrum. Av Höckert får vi för första gången såväl allmänmänskliga familjesskildringar som regelrätta, individuella porträtt.

1. [J. F. Höckert], »Bref från en vandrare artist», *Svea. Folk-kalender för 1851* (Stockholm 1850), s. 102–106, med en litograferad plansch. | 2. 29 × 16 cm. Aron Borelius, *Johan Fredrik Höckert 1826–1866* (1927), kat. nr 32.

Avsedda för Rosersberg, men aldrig utförda

7.

FREDRIC WESTIN

(1782–1862)

Christna Lärans förkunnande af Ansgarius.

Olof Skötkonungs dop vid Husaby källa.

Två teckningar i bläck på tunt brunt papper. Båda signerade och daterade: »Westin 1814». 30×24 resp. 39×28,8 cm. Den sistnämnda bilden lagad i marginalen med obetydlig inverkan på den tecknade ramlinjen.

PROVENIENS: Westins kusin, konstnärskollegan Olof Johan Södermark (1790–1848), därefter i arv.

LITTERATUR: Bo Vahlne, *Nyinredningen av Rosersbergs slott 1797–1818* (1988), s. 226–27 (jfr illustr.). 4800 KR*

☛ Teckningar till kormålningar för Rosersbergs slottskapell i samband med Karl XIII:s nyinredning av slottet 1797–1818. Väggmålningarna blev aldrig utförda men var tänkta att placeras över två igensatta sidofönster. Dessa teckningar utgör två olika alternativ för det ena fältet; under planeringen byttes nämligen Ansgarsbilden ut mot *Olof Skötkonungs dop vid Husaby källa*. Det andra fältet skulle föreställa *Protestantiska Evangeliska Lutherska lärans antagande under Konung Gustaf I:s regering*. Förklaringen till förändringen är troligen att Karl XIII önskade att två företrädare i den svenska regentlängden skulle spegla hans egna insatser för den andliga förnyelsen i landet.¹ Att målningarna inte kom till utförande berodde antagligen på att Westin inte hann leverera dem till Karl XIII i tid, och att beställningen inte förnyades av den nye slottsherren, Karl XIV Johan.

I Nationalmuseum resp. privat ägo har två teckningar till de slutligt valda motiven bevarats. De avbildas av Vahlne på s. 226–27 och kan vara de som ställdes ut på Konstakademien i Stockholm 1816. Föreliggande teckning av Olof Skötkonungs dop är uppenbarligen kalkerad på bilden som återges av Vahlne, men Ansgarsteckningen kan möjligen vara unik.

På Rosersberg utförde hovmålaren Westin bl. a. *Dagens stunder*, fyra dörröverstycken med antikiserande figurer i Stora sängkammaren (1812–13).

1. Vahlne s. 227.

8.

CARL ANTON PETTERSSON
(1818–1863)

Hvila under vandringen från Vivungi till Vittangi.

Laverad pennteckning i bläck. Signerad: »C. A. Pettersson», delvis beskuren numrering »3» i nedre vänstra hörnet. 7 × 12,5 cm. Gammal montering på ett större papper med ramlinjer.

PROVENIENS enligt notering a tergo: »Köpt af Kapt. J. E. Hagdahl [18]92.»

LITTERATUR: *Svenskt konstnärslexikon*, 4 (1961), s. 414 (avbildad, i trägravyr). 6800 KR*

¶ Pettersson hade under somrarna 1859–1862 i uppdrag att utföra astronomiska ortsbestämningar i Norrbotten. Detta självporträtt i grupp är utfört under hans Lapplandsexpedition sommaren 1860. Bilden återges i trägravyr av Carolina Weidenhayn på s. 35 i Petterssons storsäljande reseberättelse *Lappland, dess natur och folk*, postumt utgiven 1864–1866. I andra upplagan från 1871 återfinns bilden på s. 82. Samma bild illustrerar uppslagsordet C. A. Pettersson i *Svenskt konstnärslexikon*. Detta egenhändiga original var dock inte känt för redaktionen, som i bildtexten skriver »efter förlaga sannolikt av C. A. Pettersson själv».

Teckningen återger, förutom konstnären själv, civilingenjören och konstnären Gustaf Albert Hyttling (»Hüttling», 1830–1889) och deras resällskap på ytterligare fem personer under en paus i Lappmarksexpeditionen sommaren 1860. Reseberättelsen låter oss datera bilden till 31 juli. Tre av medhjälparna sitter på marken lutade mot sina näverkantar, två av dem, varav en kvinna, passar på att röka pipa. Pettersson och Hyttling ser däremot utvilade ut och står bredbenta och alerta i sina stora stövlar, de bär även en form av skyddsduk runt huvudet mot myggen. I Petterssons fall skymtar endast glasögonen fram. En enda – dock viktig – skillnad är märkbar jämfört med Weidenhayns trägravyr: I teckningen står de två konstnärerna i profil, nästan helt bortvända från åskådaren. I trägravyn däremot framstår Pettersson vänd mot åskådaren, uppenbarligen i samtal med sin kollega. På så vis har teckningens ögonblicksbild, med medhjälparna ur lokalbefolkningen i fokus, i trägravyn förskjutits till att bli ett situationsporträtt av expeditionsledaren.

Med sitt planschverk *Lappland* gjorde Pettersson en stor insats när det gällde att väcka intresse för en landsända som var helt obekant för de flesta svenskar. Hans reskamrat Gustaf Albert Hyttling förde själv en dagbok över den strapatsrika resan. Den har bevarats i Kungl. biblioteket och innehåller talrika skisser av både Hyttling och Pettersson. Dagboken citeras i ett rikt illustrerat kapitel om Petterssons resor i bokförlaget Allhems landskapsbok *Norrbotten* (1958, s. 161–74). Där återges även Weidenhayns trägravyr av denna teckning på s. 166.

Carolina Weidenhayn (1822–1902), vars trägravyr möjliggjorde spridningen av denna och många andra bilder, förtjänar ett omnämnande i detta sammanhang. Hon kom från en konstnärlig familj och var äldre syster till Lea Ahlborn. Systarna var båda pionjärer inom sina respektive fält. Lea Ahlborn hörde (tillsammans med bl. a. Amalia Lindegren och Agnes Börjesson) till de första kvinnor som fick börja på Konstakademien som extraelever med dispens. 1855 blev hon som myntgravör den första kvinnan i svensk statstjänst. Carolina, senare svensk xylografis »grand old lady», var Sveriges första kvinnliga yrkesxylograf. En stor mängd av hennes trägravyrer återfinns i tidens tidningar, tidskrifter och böcker. Vid denna tid måste bilder som skulle omges av boktryckt text fortfarande »översättas» från konstnärens original till en tryckstock.

9.

JOHAN ZACHARIAS BLACKSTADIUS
(1816–1898)

Gamla Margret i Jämtlands Lappmark.

Blyertsteckning. Signerad och daterad: »J. Z. Blackstadius 1837». 24,5 × 19,5 cm. Samtida eller gammal montering på ett större blad. Titeln är hämtad från en skiss till teckningen i Nationalmuseum.¹

6400 KR*

☞ Blackstadius, son till en sjökapten, verkar ofta ha varit på resande fot. Han skall ha rest omkring i landet till 1844, arbetade i Finland 1844–49 och fortsatte därefter sina studieresor runtom i Europa. Hans rykte som konstnär varierar, men han har bl. a. tecknat en mängd fina porträtt. En bild av en namngiven kvinna från Jämtlands lappmark vid denna tid torde höra till ovanligheterna.

1. NMH 36/1898, monterad tillsammans med ett porträtt av »En gästgivare i Jämtland» (NMH 37/1898). Båda utförda 1837.

10.

FRANS JOHAN ROSELLI

(1833–1868)

Tre båtar. Studie.

Vägen.

Två laverade pennteckningar på ett och samma blad, båda i liggande format. Landskapsbilden omgiven av en tecknad ramlinje och signerad »F. R.». C:a 14 × 20 resp. 10,2 × 17,5 cm. (Bladet 27,8 × 21,8 cm.) Bladet något smutsat. 6800 KR*

☞ Den småländske bondsonen Frans Roselli växte upp vid hemmanet Rosan utanför Eksjö och bildade senare sitt efternamn från gårdsnamnet. Han sattes i lära hos en målarmästare i Eksjö vid 14 års ålder men var ambitiös och blev omkring 1858 elev i Marcus Larsons »konstskola» i Flenshult vid Vimmerby. I Axel Gauffins skildring av målarskolan omtalas Roselli som trumslagare och när han 1867 kom till Konstakademien i Stockholm skrevs han in i principskolans matrikel som »f. d. hautboist från Småland».¹

Roselli var i sitt måleri tydligt påverkad av Marcus Larson och »sökte efterfölja sin mästare i ljuseffekternas bravur».² Efter sejouren i Stockholm försökte han sälja sina tavlor i Tyskland, men var inte tillräckligt framgångsrik för att ta sig

till Rom som han hoppats. Han insjunkade kort senare i en lungsjukdom och dog vid endast 35 års ålder.

När man studerar dessa fina skisser frestas man dra slutsatsen att Roselli var en långt mer framstående tecknare än målare. Men källmaterialet är begränsat. Hans teckningar är sällsynta och tycks inte finnas ens i våra större museer, frånsett ett blad med studier av fötter i Nationalmuseum.

1. Axel Gauffin, *Marcus Larsson, ett svenskt geni* (1943), s. 152. Stockholm, Konstakademien. Principskolans matrikel 1849–1870 nr 2637. Inskriften 5 februari och på nytt 1 november 1867. | 2. Ewert Wrangel, *Smålands konstnärers utställning i samband med Hantverks- och industriutställningen i Nässjö 21 juni–16 juli 1922* (Nässjö 1922), s. 9.

II.

FRANS JOHAN ROSELLI

(1833–1868)

Landskapsstudier.

Två laverade pennteckningar på ett och samma blad, var och en omgiven av en tecknad ramlinje. Den ena, i liggande format, signerad »Roselli» på en sten i förgrunden, den andra, föreställande ett vattenfall, i stående format. 14 × 20,5 resp. 19 × 12,8 cm. (Bladet 28 × 21,5 cm.) Bladet något smutsat. 6800 KR*

¶ I dessa teckningar är inflytandet från Marcus Larson märkbart, åtminstone beträffande motivvalet. Mindre larsonsk är deras odramatiska, nästan rofyllda stämning.

Forssells tidigaste dokumenterade målning

12.

VICTOR FORSSELL

(1846–1931)

Kustlandskap.

Akvarell. Signerad och daterad: »Forssell. 69». 8,5 × 14,5 cm.

PROVENIENS: Amanuens Erik Sörling, Stockholm.

LITTERATUR: Viggo Loos, *Victor Forssell* (1951), s. 23 (avbildad) & s. 230 (med felaktigt angivna mått). | Hans Rabén, »Victor Forssell – den minst kända av våra erkända konstnärer», *Konsthistorisk tidskrift*, 1936, s. 61 (avbildad) & s. 66.

UTSTÄLLD: Stockholm, Kungl. Akademien för de fria konsterna. *Minnesutställning över Ivar Nyberg, Emerik Stenberg, Alfred Bergström, Victor Forssell*, mars 1932, under 1869, kat. nr 218 (»Landskap. Akvarell.»). | Stockholm, Holländsk konst A.-B. (Arsenalsgatan 10 A), *Victor Forssell 1846–1931. Minnesutställning*, september 1941, under Akvarell, kat. nr 86. | Stockholm, Sveriges Allmänna Konstförening. *Victor Forssell 1846–1931. Minnesutställning i Konstnärshuset*, september 1950, kat. nr 130.

9800 KR*

☞ Denna lilla akvarell från 1869 är den tidigaste kända målningen av Forssell enligt Viggo Loos' katalog över hans verk. Den har utställts flera gånger och avbildas bl. a. i Loos' monografi. Akvarellen »föreställer ett kustlandskap med höga, skogklädda bergpartier, bakom vilka man skymtar havet under en blekt lysande himmel med stormrivna moln. [...] Han har här släppt sig lös från det akademiska tragglet i en slarvig men charmfull improvisation, som koloristiskt redan låter ana den blivande mästaren».¹

1. Rabén s. 66.

13.

LEANDER ENGSTRÖM

(1886–1927)

Renfrukost.

Blyertsteckning. Signerad: »Leander Engström». 20,5 × 32 cm (dagermått). Troligen utförd 1917. 9500 KR

☞ Skiss till gouachen »Renfrukost» (1917), som avbildas på s. 67 i *Leander Engström* av Nils Palmgren (1939). Leander Engström hade 1916 byggt en stuga åt sig i Abisko där han kunde leva och arbeta under somrarna. Denna teckning har säkerligen tillkommit i Lappland och visar hur konstnären sökande arbetat sig fram till den slutliga kompositionen.

14.

CARL KYLBERG

(1878–1952)

Kalle, Ulla och Sprätten.

Två akvarellerade teckningar, delvis med inslag av collage. Förlagor till ett uppslag i Kylbergs barnbok *Kalle och Ulla och Sprätten* (1924, s. 10–11). Stämpelsignerade. C:a 25 × 16,5 cm vardera. Ramade tillsammans i en djup lādliknande ram.

PROVENIENS: Linnea Braun.

12 000 KR

☞ Carl Kylberg tyckte om att rita och skriva för barn och utgav flera barnböcker. *Kalle och Ulla och Sprätten* utkom 1924 hos Bonniers som i sin första entusiasm även föreslog konstnären andra barnboksprojekt. Men *Kalle och Ulla och Sprätten* sålde illa och Kylbergs nästa bok, *Lejonet Leo*, som tillkom samma år, refuserades och utgavs först senare.

Boken handlar om hur Kalle, Ulla och »en lustig sprätt, klädd i krage och manschett» går på cirkus tillsammans. På vägen dit möter de flera udda figurer – greve Finemang, en prinsessa, en fattig karl och en indian – och på cirkusen bl. a. en pajas, en dansös, en tiger och en boxare:

Sen sa Sprätten bara »Dimp!»
och på golvet som en klimp
Hela boxaren han damp
Utan minsta strid och kamp.

Föreliggande skisser återger ett centralt uppslag i boken. På väg mot cirkusen ser Kalle, Ulla och Sprätten en fattig karl på en bänk. Han är visserligen klädd i hemska trasor men approcheras ändå av Sprätten, som ber att få göra honom glad. Bilderna visar Sprätten bjuda allesammans på glass och lemonad, varefter han och barnen fortsätter sin promenad till cirkusen. Texten lyder:

14

13

Och så fick dom se ett stånd
Där det satt en fru så blond
Sprätten bjöd på strut med kräm
Krämen var så angenäm.
Sedan drack dom lemonad
Så att karlen han blev glad.
Sen sa karlen: ›Tack, ajö!›
Bort han gick så glad och rö
till ett annat kolifej
Och dom andra gick för sej.

15.

BROR HJORTH
(1894–1968)

Rolande.

Blyertsteckning. Intygad på en etikett a tergo: »Blyertsteckning föreställande Rolande sittande, storlek 13,5 × 9,5 cm, är gjord av Bror Hjorth i slutet av 1920-talet. Teckningen finns reproducerad i SAK:s publikation nr 103 om Bror Hjorth, sid. 78, vilket härmed intygas: Konstaktiebolaget Färg och Form / Madeleine Odelstierna 2000-10-15.»

UTSTÄLLD: Färg och Form, Stockholm, utställning 844, 21 november–21 december
1997, nr 12. 6500 KR

¶ Rolande var Bror Hjorths favoritmodell vid denna tid. Ytterligare ett par teckningar av henne, av vilka en finns i Nationalmuseum, avbildas på s. 78 i Sveriges Allmänna Konstförenings publikation om konstnären (1994).

16.

ÅKE GÖRANSSON

(1902–1942)

Porträtt av konstnärens moder.

Teckning i blyerts. Intygad genom signatur av Hanna Göransson och Arne Stubelius 18 oktober 1941. A tergo en teckning föreställande en man med flaskor. 27,5 × 21 cm (dagermått). Nedre högra hörnet av bladet lagat. 9000 KR*

☞ Sommaren 1940 hade Arne Stubelius upptäckt Åke Göranssons hela produktion av målningar och teckningar nedstoppade i hans mors kökssoffa i Landala i Göteborg. Där hade de legat sedan Åke, förklarad sinnessjuk, intogs på Lillhagens sjukhus 1937. Hans livsverk visades för första gången på en mycket uppmärksam utställning som invigdes i Stockholm den 1 november 1941, och dessförinnan hade de vanskötta dukarna och bladen renoverats efter bästa förmåga genom Stubelius försorg. Ett problem var att merparten av verken var osignerade. Detta löstes på så sätt att målningarna stämplades med en kliché av konstnärens namnteckning, »Åke G». Ofta intygades konstverken även med Hanna Göranssons och Arne Stubelius namnteckningar.

Göranssons mor förekommer i flera av hans målningar. Denna teckning påminner bl.a. om det fina porträttet från 1930/32, avbildat på s. 89 i *Färgformen. Åke Göranssons liv och konst* av Björn Axlund (2002).

Grafik

17.

JOHAN MARTIN PREISLER

(Nürnberg 1715–Lyngby 1794)

Porträtt av Fredrik V av Danmark. Efter C. G. Pilo (1711–1793).

Kopparstick. Signerat i plåten under bilden: »Peint par C. G. Pilo / Gravé par J. M. Preisler graveur du Roy 1748». Med fem rader graverad text nedanför porträttet: »Fridericus. V. / D. G. Daniae, Norvegiae, Vandalorum, / Gothorumque Rex, Dux Slesvici, Holsatiae, Stormariae, / et Dithmarsiae, Comes in Oldenborg et Delmenhorst. / Unctus d. IV. Sept. MDCCXLVII.» 33,6 × 22,5 cm. (Bladet 35,2 × 22,5 cm.) Skuret längs plåtkanten utom nedtill, där en dryg centimeters marginal bevarats. Vackert exemplar.

LITTERATUR: Adolf Strunk, *Beskrivende Catalog over Portraiter af det danske Kongehus* (1882), nr 687. 4800 KR*

☛ Pilo var bosatt i Danmark 1740–1772. Han var landets ledande porträttör och utnämndes i augusti 1747 till hovmålare. Pilo skall ha målat 57 porträtt bara av kungen, dock av 3–4 grundtyper som varierades efter behov. Detta fina blad av hovgravören J. M. Preisler visar Fredrik V i kröningsdräkt.

18.

JACOB GILLBERG

(1724–1793)

Venus triumf. Efter J. B. Pierre (1713–1789).

Crayongravyr. Signerad i plåten nedanför den graverade ramen: »Pierre delineavit. / Gillberg sculpsit.» Med graverad tillägnan: »Gustauo Principi Svec. etc. etc. ex museo C. R. Berch Holmia' devotissime offert J. Gillberg», samt med ett motto på latin från Ovidius. 28,5 × 20,6 cm. (Bladet 33,5 × 22 cm.) Obetydlig smutsning av trycksvärta i högermarginalen, två små kantnagg. Välbevat exemplar med råkanter.

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare 1500–1944* (1944), s. 117. Gunnar Jungmarker, »Beskrivande förteckning över Jacob Gillbergs gravyrer», *Meddelanden för grafisk konst*, 8 (1929), kat. nr 51. Gravyren utförd i Stockholm. 4800 KR*

☛ Crayonmaneret var en form av punktgravyr som uppfunnits i mitten av 1700-talet. Det var särskilt lämpat att som här återge kritteckningar. Gillberg lärde sig tekniken i Paris och introducerade den i Sverige, dit han återkom 1761 efter flera års studier i Frankrike. Han ville bl. a. i undervisningssyfte utföra en svit gravyrer efter mästarteckningar och sände kung Adolf Fredrik en skrivelse i detta ärende i januari 1760.

17 18

19

19.

ELIAS MARTIN

(1739–1818)

Undervisar det at sy.

Och sist öfwerlämnas honom, af sin gamla moder.

Två gravyrer i punktmanér ur serien *The tender mother / Den ömma modern*. London, E. Martin & John Boydell, 1774. 23,2 × 16,6 cm resp. 23,5 × 16,5 cm. (Bladstorlek 46 × 30,5 & 46 × 31 cm.) Tryckta i rött. Blad med breda marginaler och råkanter.

PROVENIENS: Emil Hultmark, Stockholm.

LITTERATUR: Hans Frölich, *Bröderna Elias och Johan Fredrik Martins gravyrer* (1939), Elias Martin kat. nr 27, état 2 & 30, état 2. 12 800 KR*

¶ Serien omfattar i sin helhet 6 blad samt titelpansch, och utgavs av Elias Martin den 1 april 1774 under hans första vistelse i England. »Med god blick för vad som tilltalade den köpande publiken, hade han nu dedicerat den till Hennes Maj:t Drottningen [...]. Serien är i komplett skick, t.o.m. i senare états, ytterst sällsynt och även enstaka blad därur förekomma mycket sällan».¹

1. Frölich s. 31–32.

20.

PER FLODING

(1731–1791)

Den öma modren. Efter J. Blanchard (1600–1638).

Kopparstick och etsning. Signerad och daterad i plåten under bilden: »Peint à Paris par J. Blanchard 1637 / Gravé à Stockholm par P. Floding 1766». Med graverad dedikation till ständerna. 34,6 × 38 cm. (Bladet 37 × 43,3 cm.)

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare 1500–1944* (1944), s. 103. | C. U. Palm, »Per Gustaf Floding och hans konstnärskap», *Meddelanden från Föreningen för grafisk konst*, 3 (1896), kat. nr 13, état 3. 6800 KR*

¶ Floding »ägnade allt sitt livliga ingenium åt att försöka frampressa större bidrag från ständerna och uppvaktade flitigt sina gynnare med dedicerade blad».¹ Vid sin hemkomst till Stockholm från Paris 1764 kunde han inte finna någon lämplig målning att återge i gravyr, och valde därför som förlaga ett konstverk han medfört från Frankrike. *Den öma modren* är ett av Flodings bästa arbeten efter hemkomsten, daterat samma år som han gick segrande ur den bittra striden mot Jacob Gillberg om ledningen för en nyinrättad gravyrskola. Originalplåten finns i Nationalmuseum och tillhörde tidigare Chr. Hammers samling.

1. Sven Sandström i *Svenskt Konstnärslexikon*, 2 (1953), s. 207.

20

21.

JOHAN FREDRIK MARTIN

(1755–1816)

Utsikt af parken vid Bellevue från nordväst.

Konturetsning. 26,5 × 37,5 cm. (Bladet 27,2 × 38,5 cm.) Vällbevarat exemplar med råkanter. Utförd omkring 1790.

LITTERATUR: Hans Frölich, *Bröderna Elias och Johan Fredrik Martins gravvyrer* (1939), J. F. Martin kat. nr 186. 20 800 KR*

«Utsikt över trakten kring Bellevue (från en punkt nära nuvarande järnvägsviadukten) med huvudbyggnaden på en sluttning i bakgrunden. Till höger staden med Jakobs och Adolf Fredriks kyrktorn samt på Brunkebergsåsen Gamla observatoriet. I mellanplanet till vänster Ormträsket. I förgrunden promenerande, på vägarna ryttare och åkdon samt trädgårdsarbetare, till höger planterande ett träd» (Frölich). På ett exemplar i Nordiska museet har konstnären skrivit att bladet föreställer »R. R. Baron Carl Sparres Malmgård Belle Vue sedd från Stallmästare-gårds sidan».

22.

LOUIS MASRELIEZ

(Paris 1748–Stockholm 1810)

Offerscen.

Etsning på blågrått papper. Med tilläggnan etsad i plåten nedanför bilden i konstnärens handstil: »Premier essai dédié a mon cher père». 16,5 × 13 cm.

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare* 1500–1944 (1944), s. 232. 14 800 KR*

«Ett första försök, tillägnat min kära fader.» Masreliez lärde sig etsa för Jean Eric Rehn och Per Floding på 1760-talet och dedicerade sina tidigaste blad till anhöriga och familjens vänner. Någon egentlig marknad för svensk originalgrafik hade inte utvecklats ännu; den hade fortfarande en intim karaktär och stannade huvudsakligen inom en liten krets av vänner och samlare.

Janvier.

Ce mois étoit consacré à Janus, les Romains le personnifioient par un Consul entrant en Magistrature qui jette sur le bûcher d'un Autel des grains d'encens en l'honneur de Janus et des Lares.

23.

LOUIS MASRELIEZ

(Paris 1748–Stockholm 1810)

Janvier, eller Offer till Janus.

Etsning. Signerad: »LM» i bilden och »L. Masreliez inv: et sculpsit 1769» i plåten under bilden. Med graverad rubrik och tre rader text: »Janvier. Ce mois étoit consacré à Janus [...]». 29,3 × 22,6 cm. (Bladet 37,5 × 28,2 cm.) Fint exemplar med rākanter.

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare 1500–1944* (1944), s. 232. 6800 KR*

☞ Liksom i sin övriga konst återger Masreliez i sina grafiska verk ofta bibliska eller antika motiv. Den romerske guden Janus var bl. a. symbol för ingången och begynnelsen och årets första månad januari är uppkallad efter honom.

Louis Masreliez' första interiör för Gustav III

24.

JACOB GILLBERG & CARL GUSTAF GILLBERG

(1724–1793 resp. 1774–1855)

Sacrifice à Minerve.

Fête d'Hecate.

Efter Louis Masreliez (Paris 1748–Stockholm 1810).

Två akvatint-etsningar. 18 × 30 cm resp. 17,5 × 30 cm. (Bladstorlek 24,5 × 34,8 resp. 24,5 × 38 cm.) Motiven omgivna av flera ramlinjer, en bård akvarellerad i gult. Välbevarade exemplar. Signerade i plåten: »Dessiné par L:M: / Gravé en lavis par J. Gillberg» resp. »[...] par C. G. Gillberg».

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare 1500–1944* (1944), s. 116, 117. | Gunnar Jungmarker, »Beskrivande förteckning över Jacob Gillbergs gravyrer», *Meddelanden för grafisk konst*, 8 (1929), kat. nr 48. | Jfr. Carl David Moselius, *Louis Masreliez* (1923), s. 94–95 & s. 220 (bilaga III:C, kat. nr 3).

24 800 KR*

¶ Den tidigaste interiör som Masreliez utförde för Gustav III är från 1785–86, det s.k. yttre divansrummet eller divansförmaket på Stockholms slott, en entre-solerad salong i kungens lilla våning. Det var det första rummet i pompejansk stil i Sverige. Dessa två gravyrer av Gillberg far och son återger de centrala rektangulära motiven ur fondväggens pannåer. Masreliez' originalteckningar finns bevarade i Nationalmuseum, den ena med konstnärens påskrift: »Peint au Chateau du Roy en Stockholm en 1785 par L. Masreliez / ce dessin est gravé par le Professeur Gilberg».

Även Masreliez' väggmålningar har bevarats, men inte på sin ursprungliga plats. De ingick i en rekonstruktion av divansförmaket som ställdes ut på Stockholms slott 2006.

Designé par L.M.

Sacrifice à Minerve

Gravé en lavis par G.B. Silberg

Designé par L.M.

Fête d'Hecate

Gravé en lavis par G.B. Silberg

25.

JACOB JOHAN VON BILANG
(Haapajärvi 1740–Helsingfors 1803)

Hjorten och haren.

Etsning och kopparstick, motivet inom två dubbla graverade ramlinjer. Signerad i plåten nedanför ramen: »Ritat och Graverat af J. J. von Bilang». 25 × 36,5 cm. (Bladet 27,5 × 39 cm.) Med akvarellerat ramverk. Fuktfläckar längs kanterna, innanför plåtkanten men utan inverkan på motivet.

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare 1500–1944* (1944), s. 39 (där bladet kallas »En hjort mellan tvenne träd»). Ovanstående titel efter katalogen över Chr. Eichhorns grafiksamling, nr 2335. 6000 KR*

☪ J. J. von Bilang var militär med tjänstgöring i både svenska och franska armén på meritlistan. Han blev ledamot av Konstakademien 1796 och ägnade sig som konstnär åt bl. a. elfenbenssnideri och miniatyrmåleri. Hans gravyrer är ofta, som här, utförda efter hans sniderier i elfenben.

27 26

26.

JOHAN WILHELM PALMSTRUCH
(1770–1811)

Ceres med en amorin och två fåglar.

Kopparstick, etsning och akvatint. Signerad i plåten nedanför bilden: »Graverad af Palmstruch». 12,4 × 9,2 cm. (Bladet 16,4 × 10,2 cm.) Tryckt på ett litet blad, mycket lätt smutsat, bevarade råkanter.

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare* 1500–1944 (1944), s. 262. 2800 KR*

¶ J. W. Palmstruch var som tecknare elev till Desprez, som grafiker till Fredrik Akrel. Han är välbekant för sina rikt illustrerade verk *Svensk botanik* (1802–) och *Svensk zoologi* (1806–), inget av dem var dock fullbordat vid hans bortgång. Denna lilla gravyr förefaller vara hans enda separat utgivna blad.

Gudinnan Ceres var i den romerska mytologin växtkraftens och fruktsamhetens beskyddare.

27.

PEHR NORDQUIST
(1771–Neapel 1805)

Sörjande ung kvinna med ett miniatyrporträtt i handen.

Akvatintetsning. 19,6 × 12,8 cm. (Bladet 28 × 22 cm.) Fint exemplar med råkanter.

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare* 1500–1944 (1944), s. 247. 3800 KR*

¶ Pehr Nordquist är fr. a. känd som satirisk och godmodig tecknare. Han utförde endast ett fåtal grafiska blad och hans mest kända verk, *Kaffebeslaget* från 1800, graverades av Martin Rudolf Heland. Nordquist reste utomlands 1801 med stöd av bl. a. Gustaf Trolle-Bonde på Säfstaholm och Pehr Tham till Dagsnäs. Han kom till Rom 1804 men insjuknade kort senare i lungsot och avled i Neapel dit han rest för att söka bot.

28.

ALEXANDER LAURÉUS
(Åbo 1783–Rom 1823)

Gustaf Erikson Wasa nära at bli fången af de danske undkom faran genom bonden Sven Nilssons rådighet.

Etsning. Signerad i plåten nedanför bilden: »A: Lauréus. 1815», samt med uppgift om att »Original-Taflan tillhör Hofmarskalken Herr Baron F. Klingspor.» 35 × 39 cm. (Bladet 37 × 46,5 cm.) Några obetydliga riss i högermarginalen, men ett fint exemplar med bevarade råkanter.

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare* 1500–1944 (1944), s. 195. | T. Stjernschantz, *Alexander Lauréus* (1914), s. 275 (nr 4), »Gustaf Vasa i halmlasset». Jfr s. 239 (nr 182), konstnärens målning med samma motiv, daterad samma år: »På en skogsväg om vintern upphinnes Sven Nilsson, som har Gustaf Vasa gömd i sitt halmlass, af danska krigare, hvilka vid fackelsken undersöka spåren i snön och lasset samt utfråga bonden». 8000 KR*

¶ Målningen återger en central händelse under Gustav Vasas äventyr i Dalarna och ställdes ut på Konstakademien 1815. Det är en av Lauréus få historiemålningar och förklaras av hans välvilliga inställning till den götiska rörelsen. Motivet är dessutom en av konstnärens mycket få etsningar. »Här rymmes en fin ljusskildring av gammalmästerlig nederländsk skola» är Gunnar Jungmarkers omdöme. Etsningen är utförd året innan konstnären begav sig utomlands som stipendiat för att fortsätta sina studier. Han återkom aldrig till hemlandet utan dog i Rom 1823.

Målningens ägare, konstvännen Fredrik Philip Klingspor (1761–1832), var ståt-hållare på Stockholms slott och ledamot av Konstakademien. Han skall även ha varit en skicklig miniatyrmålare.

Gustaf Eriksson Wessla, nära af de fingern of de Dagligt urklommaren som en Nylons-måttel.
Original-Teckning tiller Högskolans Nylons-Förbrukning.

GEORG VON ROSEN
(Paris 1843–Stockholm 1923)

Dopet.

Etsning. Paris, tryckt hos A. Cadart. Signerad och daterad i plåten: »v Rosen f. 1874». Titel, upphovsman och tryckare anges i plåten nedanför bilden. 20,1 × 14,8 cm. (Bladet 28,6 × 19,5 cm.) Fint exemplar.

LITTERATUR: E. & C. Hultmark & C. D. Moselius, *Svenska kopparstickare och etsare 1500–1944* (1944), s. 282. | Erik Wettergren, *Georg von Rosens konst* (1919), s. 26, avbildad s. 29, & s. 148 (kat. nr 86). 2200 KR*

¶ Georg von Rosens etsningar, med drag av tysk senromantik, betecknar början till den moderna svenska grafiken. Detta är en av endast tre etsningar av von Rosen som förtecknas av Hultmark & Moselius. Wettergren, som förbiser *Gången mot döden* från 1900, räknar ännu färre: »Georg von Rosens grafiska oeuvre är inte stort, men det är godt. Hans etsningar äro endast två, men de äga en äfven historisk märklighet, ty de äro de båda första svalorna som varsla om vår nuvarande grafiska sommar. Och vilka svalor sedan! *Flandrisk krogscen* (1870) är improviserad med en gammalholländsk okynnig realism, som verkar likt det befriande skämtet midt i ett Shakesperedrama. Och *Dopet* (med en symbolisk bimening lämnad som initialplansch till L. Dietrichsons »Tidskrift för bildande konst och konstindustri», 1875) är enligt min mening inte blott den mest omedelbart soliga af hans idyller, utan äger i sin behandling och fördelning af det svarta och hvita ett så högt grafiskt och dekorativt värde, att man måste gå ända fram till Zorn, innan man finner motstycket».

VÄLKOMMEN till Odengatan 23, 4 tr. Där samsas Lorenz B. Hatts Antikvariat (etabl. 1999) och Konsthandel om utrymmet. Öppet onsdagar 16.30–18.30 eller efter överenskommelse (obs: portkod).

KONSTHANDELNS huvudsakliga inriktning är äldre svenska teckningar och konstgrafik. Detta är verksamhetens första katalog.

ANTIKVARIATETS inriktning är humaniora med särskilt fokus på dedikationsexemplar och proveniensexemplar, bokband och handskrifter. Företaget är medlem i *International League of Antiquarian Booksellers* (ILAB) och *Svenska Antikvariatföreningen* (SVAF).

Ytterligare information finns på webbplatsen, www.hatt.se. Där kan man bl.a. söka böcker och se utvalda exempel från lagret av böcker och konst.

KATALOGER OCH NYHETSBREV sänds kostnadsfritt på begäran. Meddela gärna adress och e-postadress.

